

ВПЛИВ «ТІНІЗАЦІЇ» ЕКОНОМІКИ НА ЗДІЙСНЕННЯ СОЦІАЛЬНОЇ ПОЛІТИКИ в УКРАЇНІ у 90-х роках ХХ ст.

У статті висвітлено вплив «тінізації» економіки України на здійснення соціальної політики впродовж 90-х років ХХ ст. Визначені причини і характер реформування сфери соціального забезпечення в умовах проголошення побудови соціально орієнтованої ринкової економіки. Проаналізовано діяльність політичних інститутів у справі здійснення реформ у сфері соціального забезпечення. Визначені особливості діяльності провідних будівельних організацій у сфері забезпечення населення якісним новим житлом.

Ключові слова: соціальне забезпечення, реформи, податки, держава, демографічна ситуація, економічна криза, Пенсійний фонд.

Після відновлення Української державності постало питання розробки національної стратегії соціального захисту, яка відповідала б ринковим умовам, забезпечувала кращу соціальну захищеність населення при одночасному досягненні макроекономічної стабілізації. Вивченням процесу реформування сфери соціального забезпечення України займалися Е. Лібанова, О. Мелешко, Г. Терещенко, Ю. Смоляр, Б. Надточій, Ю. Салюта, О. Бевзенко, І. Курило тощо. Однак попри констатацію факту негативного впливу «тінізації» на розвиток економіки України у більшості робіт не аналізувався зв'язок між збільшенням масштабу «тіньової» економічної діяльності і спрямованістю соціальної політики держави. Тому важливим видається визначення впливу «тінізації» економіки на здійснення соціальної політики в Україні, що і є **метою даної роботи**.

Розпад СРСР та поступове відновлення статусу приватної власності призвело до загострення соціальних суперечностей у суспільстві в умовах розгортання процесу накопичення капіталу із формуванням фінансово-промислових угруповань, заснованих на родинно-земляцьких відносинах. Приватне підприємництво поступово перетворювалося на конкурента державних установ, підприємств та організацій у сфері створення робочих місць. Головним наслідком лібералізації економіки впродовж 1991 – 1995 рр. стало руйнування командно-адміністративної системи управління, швидке зростання приватного сектора та формування засад відкритої економіки. Очікувалось, що приватизація і роздержавлення швидко приведуть до якісно нової мотивації трудової діяльності. Однак результатом приватизації стало зосередження засобів виробництва у руках обмеженого кола осіб. Отримання прибутку стало головною метою переважної більшості підприємств, забезпечуючи мотивацію власників та вищого управлінського персоналу. Наймані робітники і міноритарні акціонери були відсторонені від участі у прибутках, від управління виробництвом, формування механізму взаємозв'язку оплати праці з її результатами, практикувалася виплата заробітної плати без обґрунтованого її нарахування. Приватизація не стала одним із засобів нарощування виробництва. Протягом 1991 – 1999 рр. рівень виробництва скоротився майже на 60%, а заробітна плата знизилася більш ніж вчетверо [1, с. 161].

Водночас представники політичної еліти нерідко намагалися завоювати довіру виборців шляхом поширення популістських гасел та дій, спрямованих на захист інтересів лише певних груп населення. Поширення авторитарних тенденцій в українській політиці вимагало формування владної вертикалі, жорстко підпорядкованої центру із відповідним розширенням штатів чиновників усіх рівнів. А це у свою чергу вимагало додаткових витрат, джерелом для яких ставало зростання податкового тягаря. Водночас не варто

забувати й про позицію Російської Федерації, яка відмовилася від розподілу активів колишнього СРСР, позбавивши Україну валютних запасів, необхідних для введення власної грошової одиниці, захисту вітчизняного ринку та модернізації економіки. В результаті зростання податків високі ставки пенсійних внесків породжували не лише ухилення від їх сплати, а й загальну «тінізацію» економіки. Породжена в тому числі й корумпованими схемами розподілу державних замовлень та витрат державного бюджету, «тіньова» економіка стала вагомим чинником, який коригував соціальну політику України.

До цього варто додати, що за результатами експертних досліджень організована злочинність контролювала в Україні до 85% банків і не менше 40 – 50% акціонерних товариств. Показовою у цьому відношенні стала заява колишнього посла в Україні С. Пайфера, який зазначив, що найвище українське керівництво «повинно розірвати свої зв'язки з особами, які втягнуті в корупційну діяльність або мають стосунки з кримінальними угрупованнями» [2]. Саме завдяки зростанню впливу кримінальних структур в органах державної влади вагомим фактором гальмування росту промисловості і сільського господарства, низької прибутковості й високої збитковості стала «тінізація».

Як відомо, клас виробників матеріального багатства нації об'єднує інтерес щодо отримання доходу як еквівалента (частки) свого трудового внеску в результат матеріального виробництва, що є підґрунтям життя людського суспільства. Натомість політичний клас об'єднує інтерес щодо стабільного особистого доходу, незалежно від ефективності та зростання виробництва й навіть у разі його падіння [3, с. 12].

Фактично політична та економічна еліта України виявила зацікавленість у половинчастих реформах через можливість одержувати величезні прибутки на викривлених фінансових ринках, за рахунок збереження своєї частки місцевої монопольної ренти у вигляді поборів з місцевих підприємців, а також завдяки масштабній «тінізації» економіки, що забезпечувало можливість масштабного ухилення від сплати податків та розширення власного впливу за рахунок недобросовісної конкуренції.

Логічним наслідком швидких темпів лібералізації української економіки впродовж 1992 – 1995 рр. став неконтрольований процес «розтягування» національного багатства та «розподіл» об'єктів державної власності між окремими персоналіями та їх групами. Представники впливових фінансово-промислових груп та наближених до влади сімейних кланів з самого початку ринкових перетворень почали активно «виходити» на державні управлінські структури, породжуючи корупцію, хабарництво та забезпечуючи перехід у приватну власність дедалі більшої кількості об'єктів національного багатства [4, с. 599].

Відірваність грошово-кредитної системи від потреб розвитку власного виробництва, первісне накопичення капіталу не за рахунок праці, а за рахунок перерозподілу багатства держави, створення умов не для цивілізованих ринкових механізмів, а для економічних парадоксів типу «нового посередника» та «підприємця», зацікавленого не в сприянні розвитку виробництва України, а в представленні інтересів іноземних фірм на теренах України, тобто поглинання вітчизняного ринку, непатріотизм багатьох представників владної та політичної еліти стали головною причиною падіння виробництва, корупції та економічної злочинності, до якої були причетними сотні банківських установ [5, с. 39-40].

Приватний сектор у промисловості впродовж 90-х років ХХ ст. залишався досить незначним, а тому його внесок у «тінізацію» промисловості був несуттєвим. Частка приватного сектора в загальному обсязі продукції промисловості в 1999 р. становила лише 0,2% без урахування малих підприємств. Із урахуванням малих підприємств, частка яких становила 2,1% і 15,6% яких були приватними, частка приватного сектора в загальному обсязі продукції великих, середніх і малих промислових підприємств становила 0,5%. Натомість 70% становив колективний сектор і майже 30% – державний. Колективний сектор був представлений акціонованими підприємствами (ВАТ і ТОВ), в яких переважна частка акцій належала державі, але вони розглядалися як недержавні (роздержавлені,

приватизовані), а фактично були підприємствами змішаного типу. Частка колективних підприємств у загальному обсязі прибутку промисловості становила в 1999 р. лише 26%, тобто була в 2,7 рази меншою за їхню частку в промисловій продукції [6]. Частка приватних підприємств у загальному обсязі прибутку промисловості в 1,5 рази перевищувала їхню частку в промисловій продукції. З цього можна зробити висновок, що найбільший внесок у «тіньову» частину промисловості здійснював саме колективний (змішаний) сектор [7, с. 230]. «Тіньовий» сектор промисловості являв собою не стільки окремі приватні підприємства, що не звітували перед органами державної статистики й не сплачували податки, скільки офіційні колективні й державні підприємства, які приховували певну частину виручки від реалізації продукції, відповідно занижуючи реальну прибутковість підприємства [7, с. 229].

Варто наголосити, що протягом 90-х років ХХ ст. відбулася інституціоналізація «тіньової» економіки, яка перетворилася на складову соціально-економічної системи, набувши величезних масштабів та зумовивши завдання вироблення дієвих інституційних, і зокрема економіко-правових, механізмів підтримки відкритої ринкової економіки. Власне процес формування правової бази ефективної ринкової економіки визначався тим, що розвиток капіталістичного суспільства в Україні та інших постсоціалістичних країнах зазнав впливу з боку тіньового, нелегального сектора (рівень тінізації складає, за різними джерелами, від 40% до 60% ВВП, причому ДПА України інформує про 40 – 45%) [8, с. 11]. Причому найбільш вигідними для зосередження «тіньової» економічної діяльності ставали регіони із розміщеним на їх території потужного промислового виробництва та підприємств із виробництва та зберігання енергоносіїв (у першу чергу газу та електроенергії). Відповідно це впливало на рівень життя населення, частина якого неминуче була задіяна у реалізації різного роду «тіньових» схем економічної діяльності.

В економічній площині протягом всього трансформаційного періоду традиційними для України стали: брак грошово-кредитних, головне, інвестиційних ресурсів; економічний спад, нестабільність темпів розвитку виробництва; залежність від імпорту енергоносіїв; високі темпи зростання внутрішньої та зовнішньої заборгованості; інфляційні процеси; тінізація економіки; посилення соціального розшарування в суспільстві. Причиною цих негараздів стали прорахунки у розробленні і впровадженні ринкових реформ, невідповідність економічної політики вимогам часу, характеру та темпам соціально-економічних перетворень. «Ручне управління», яке дуже часто заміняло собою ухвалення науково виважених та обґрунтованих рішень (особливо при потребі терміново розв'язати найважливіші соціально-економічні проблеми) сприяло поширенню диспропорції соціально-економічного розвитку України [4, с. 588].

«Тінізація» економіки стала одним із факторів, який посилював регіональну диференціацію за основними параметрами соціального розвитку. Співвідношення між трьома максимальними і трьома мінімальними показниками рівнів заробітної плати у регіонах становило 1,5 – 2,7 рази. Значення рівня офіційно зареєстрованого безробіття на початку ХХІ ст. варіювалося від 0,5% – у м. Києві, 0,8% – у м. Севастополі і 2,3% – в Одеській області, до 7,3% – у Рівненській, 7,5% – у Тернопільській і 7,6% – у Чернівецькій областях, тобто різниця становила 3,2 – 15,2 рази. Слід зауважити, що такі співвідношення розраховані за офіційними статистичними даними, що відображали результати діяльності легального сектору економіки. З урахуванням обсягу «тіньової» економіки, який, за експертними оцінками, порівняний із обсягами легального сектору і був більшим у регіонах із вищою економічною активністю, диспропорції між регіонами виявилися б ще більшими [9, с. 161].

Існуюча в Україні практика не передбачала збалансованого підходу до «детінізації» регіональних систем. У той же час реалізація державної регіональної політики «детінізації» вимагає спеціального організаційно-економічного механізму, який би дозволив

вирішити комплекс питань, пов'язаних з вибором напрямків, способів, методів і інструментів збалансованої «детінізації» регіонів [10, с. 14]. Таким чином, надмірна територіальна диференціація рівня життя гальмувала економічний і демографічний розвиток суспільства, перешкоджала модернізаційним національним проектам [11, с. 12-14].

«Тіньова» економіка деформувала податкову сферу регіону, що безпосередньо впливало на формування бюджетів як місцевих, так і державного; знижувала ефективність регіональної економічної політики; негативно впливала на кредитно-грошову систему регіону; деформувала структуру регіональної економіки через приховування дозволеної законом діяльності; знижувала інвестиційну привабливість регіону, внаслідок чого обмежувалася можливість отримання зовнішніх інвестиційних ресурсів та ін. Аналіз даних про тенденцію пільгового оподаткування за 1997 – 2003 рр. свідчить, що сума наданих пільг щорічно зростала. Зокрема у 2003 р. таких пільг було надано у 1,5 рази більше, аніж у 1998 р., та у 2,4 рази більше, ніж у 1997 р. [12, с. 8].

Українськими дослідниками встановлено, що одним із найвищих обсяг «тіньових» послуг залишався на радіоактивно забруднених територіях, для яких також було характерним перманентне перевищення потреби у послугах над обсягом їх надання; часткова заміна соціально-культурного обслуговування селян грошовою компенсацією; суттєва розпорошеність споживачів послуг; диференціація за рівнем забезпечення закладами сфери послуг поселень різних зон радіоактивного забруднення; невідповідність вартості обслуговування платоспроможному попиту споживачів у частині платних послуг; необхідність оптимізації структури послуг, що надаються, та її узгодження з потребами населення [13, с. 9].

Протягом 1999 – 2002 рр. відбулося певне зростання реальних доходів населення, передусім реальної заробітної плати, рівень якої вже перевищив показник 1993 р. Найвищі темпи зростання заробітної плати спостерігалися у державному управлінні, на транспорті, в охороні здоров'я та соціальній допомозі. Найнижчі – у фінансовій діяльності (яка водночас за абсолютними рівнями зберегла першість), в ріелторській діяльності та послугах, які, за експертними оцінками, вирізнялися високим рівнем «тінізації» [15, с. 181].

«Тінізація» економіки вимагала налагодження вигідних схем фінансування, що в українських реаліях 90-х років ХХ ст. нерідко забезпечувалося тим, що фінансові ресурси країни через бюджети усіх рівнів і різноманітних фондів розтягувалися з реальної економіки. Вивчення фінансових ресурсів засвідчило, що в економіці широко практикувалося створення так званих позабюджетних фондів – галузевих, регіональних, місцевих, цільових, а також рахунків за дорученням, які відволікали значні кошти з матеріальної і нематеріальної сфер і могли б стати важливим джерелом фінансових ресурсів для пожвавлення підприємництва. За експертними оцінками таких фондів було створено майже 5000, що дозволяло перерозподіляти величезні фінансові ресурси. Лише в міністерствах і відомствах було створено 143 позабюджетних фонди, велика кількість позабюджетних фондів створювалися в областях, зокрема у 1995 р. в Київській області існувало 133 фонди. Подібні фонди формувалися за рахунок відрахувань, віднесених на собівартість, заробітні плати, а також бюджетних коштів, що в результаті призводило до зростання цін та витрат з бюджету. Процес створення та діяльність більшості позабюджетних фондів набув неконтрольованого характеру, відсутньою залишалася звітність про кількість і ефективність витрачання коштів, які, як показували відповідні перевірки, не завжди використовувалися за призначенням. У більшості випадків фонди відволікали значну частину фінансових ресурсів, які безконтрольно використовувалися, зберігалися на депозитних рахунках в банках і не справляли стимулюючого впливу на підвищення ефективності економіки [14, с. 198].

«Тінізація» економіки сприяла тому, що бюджет солідарної пенсійної системи недоодержував коштів, що призводило до подальшої ескалації соціального тягаря. Про мас-

штаби залучення українських підприємств до «тіньової» економічної діяльності та затримок виплати внесків до Пенсійного фонду певним чином може свідчити факт прийняття Постанови Верховної Ради України «Про внесення змін до Постанови Верховної Ради України «Про порядок введення в дію Закону України «Про внесення змін і доповнень до Закону України «Про пенсійне забезпечення» від 7 лютого 1996 р., де було визначено, що внески на пенсійне страхування сплачуються одночасно з одержанням коштів в установах банку. При цьому в разі недостатності коштів видача банками коштів на заробітну плату та перерахування внесків до Пенсійного фонду мала провадитися у пропорційних сумах. Цією ж постановою було визначено право начальників підвідомчих органів Пенсійного фонду припиняти операції підприємств, установ, організацій, громадян-підприємців на рахунках в установах банків у разі відмови їх від реєстрації як платників внесків до Пенсійного фонду [15, с. 37]. Крім того, Указом Президента України «Про заходи щодо підвищення відповідальності за розрахунки з бюджетами та державними цільовими фондами» від 4 березня 1998 р. було визначено відповідальність банків за виконання рішень податкових органів про припинення операцій за всіма рахунками платника, у разі непогашення платником податків податкової заборгованості, та встановлено санкції, які застосовувалися до банків у разі невиконання таких рішень податкових органів.

Масштабність «тінізації» економіки призводила також до масових затримок у виплаті заробітної плати та соціальних виплат, що зумовлювалося також зацікавленістю певних урядових структур в інвестуванні відповідних коштів у розширення «тіньової» економічної діяльності. Саме невивплата заробітної плати у встановлені терміни стала найбільш масовим порушенням колективних договорів та законодавства про працю. Навіть на початку 2000 р. своєчасно не отримували заробітну плату 6,9 млн працівників, або більше їх половини. Загальна сума недоотриманої зарплати становила 4,9 млрд грн. [7, с. 311]. Водночас основними проблемами оплати праці в Україні залишалися низький рівень заробітної плати в цілому, економічно необґрунтована міжгалузєва диференціація за практично однакової заробітної плати фахівців різної кваліфікації у бюджетних галузях, низький зв'язок між оплатою праці та її продуктивністю. Тривалі спроби регулювання заробітної плати майже виключно шляхом підвищення її мінімального рівня призвели до того, що значна частина працівників бюджетної сфери отримувала заробітну плату на рівні мінімальної чи трохи вище. Слід підкреслити, що високе податкове навантаження (враховуючи внески на соціальне страхування) зумовлювали поширення практики виплати незареєстрованої заробітної плати, що у більшості випадків зводило нанівець спроби аналізу фактичних тенденцій рівнів оплати праці й визначення платоспроможності працюючого населення [9, с. 184]. Практика виплати незареєстрованої заробітної плати стала досить масовим явищем і певною мірою свідчила про відносно лояльне ставлення широких верств українського населення як до «тіньової» економічної діяльності, так загалом до ухилення від сплати податків.

У свою чергу орієнтація підприємців на масштабне використання праці відносно низькооплачуваних працівників в умовах «тінізації» економіки сприяла формуванню занижених матеріальних потреб у суспільстві, з одного боку, а з іншого – забезпечувала нагнітання соціальної напруженості за рахунок того, що надвисокі статки частини суспільства виставлялися напоказ. Погіршення суб'єктивних оцінок рівня життя у суспільстві також сприяло зменшенню його інноваційного потенціалу завдяки поширенню сумнівів у можливості підвищити власний соціальний статус завдяки участі в інноваційних проєктах. Це негативно впливало на якість освіти, оскільки відсутність реальних перспектив отримання високооплачуваної роботи для студентів багатьох спеціальностей не стимулювала їх до розширення власного багажу знань, умінь та навичок. З цієї ж причини існувало багато проблем у сфері підвищення науково-технічного рівня працівників шляхом самоосвіти.

На думку В.О. Мандибури, ситуація у сфері поширення «тіньової» економічної діяльності та формування рівня життя протягом 90-х років ХХ ст. могла бути ще гіршою, якщо б не діяли певні соціальні компенсатори та латентні механізми тимчасового гальмування процесів поширення бідності. До найхарактерніших із них можна віднести: 1) населення ще тривалий час продовжувало споживати товари довгострокового користування та об'єкти особистої власності, придбані за часів, коли реальні доходи мало-забезпечених були набагато вищими; 2) продовжували функціонувати залишки так званих «фондів суспільного споживання», які активно згорталися. Саме із цих фондів мало-забезпечені верстви населення певний час продовжували безкоштовно отримувати необхідні послуги, які надавали їм установи систем охорони здоров'я, освіти, культури тощо, які хоч і недостатньо, але все ж таки фінансувалися за рахунок бюджетних витрат, що виділялися на їхнє утримання; 3) втрата надходжень грошових коштів компенсувалася зростанням обсягів так званої «сірої» економіки (діяльності, що пов'язана із власним натуральним продуктовим забезпеченням і самозабезпеченням населення побутово-господарськими послугами), а також грошовими доходами, які населення отримувало за рахунок «тіньової» діяльності [16, с. 23].

Загалом привласнення частини фінансових ресурсів держави із їх перерозподілом через відповідні фонди призводив як до посилення соціальної стратифікації населення, так і до посилення соціальної напруги, оскільки в умовах, коли заробітна плата, пенсії та різного роду соціальні виплати виплачувалися із затримками, наближені до влади чиновники отримували у своє розпорядження значні фінансові ресурси. Досить часто вони використовувалися для інвестування у «тіньовий» сектор економіки, а ще частіше вивозилися за межі України. Збереження масштабної «тіньової» економіки поруч із високим рівнем поширення корупції в українському суспільстві поступово перетворилося на реальну загрозу впровадженню інноваційних проектів як за рахунок зниження інноваційного потенціалу суспільства, так і через зниження конкурентоздатності підприємств, змушених витратити частину коштів не на модернізацію виробництва, а для забезпечення власного існування в умовах існування корумпованих схем формування доходів частини державних службовців.

ЛІТЕРАТУРА

1. Булеев И.П. Проблемы мотивации труда в условиях рыночных отношений / И.П. Булеев, Г.С. Атаманчук // Экономика промышленности. – 2008. – № 2. – С. 160-164.
2. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://h.ua/story/191925/>
3. Ворона В.М. Побачити себе такими, якими ми є / В.М. Ворона // Українське суспільство. 20 років незалежності. Соціологічний моніторинг : у 2 т. – К., 2011. – Т. 1: Аналітичні матеріали. – С. 3-9.
4. Ретроспектива ринкових перетворень в Україні: сучасний дискурс / за ред. Л.П. Горкіної – К. : НАН України, ДУ «Інститут економіки та прогнозування НАН України», 2010. – 760 с.
5. Павловський М.А./ Макроекономіка перехідного періоду: український контекст / Павловський М.А. – К. : Техніка, 1999. – 336 с.
6. Статистичний щорічник України за 1999 рік. – К. : Техніка, 2000. – 572 с.
7. Україна: утвердження незалежної держави (1991 – 2001). – К. : Альтернативи, 2001. – 704 с.
8. Кулініч О.М. Економічні механізми боротьби з відмиванням грошей: українські завдання в контексті міжнародного досвіду : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук / О.М. Кулініч. – К., 2006. – 19 с.
9. Україна: стратегічні пріоритети. Аналітичні оцінки. – К. : НІСД, 2003. – 328 с.
10. Мушинська Н.Ю. Регіональні особливості зниження рівня тонізації економіки : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук / Н.Ю. Мушинська. – Х., 2008. – 21 с.
11. Снігова О.Ю. Механізм державного та регіонального управління соціальною безпекою : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук / О.Ю. Снігова. – Донецьк, 2006. – 22 с.
12. Василик О.Д. Бюджетні методи регулювання економічного і соціального розвитку / О.Д. Василик, Д.О. Василик // Вісник Київського національного університету. Серія: економіка. – 2004. – № 70. – С. 4-8.
13. Михайленко О.В. Розвиток соціальної інфраструктури на радіоактивно забруднених сільських територіях : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук / О.В. Михайленко. – К., 2006. – 20 с.

14. Панасюк Б. Економічна політика в Україні наприкінці ХХ століття / Панасюк Б. – К. : Новий друк, 2002. – 744 с.
15. Про внесення змін до Постанови Верховної Ради України «Про порядок введення в дію Закону України «Про внесення змін і доповнень до Закону України «Про пенсійне забезпечення» / Постанова Верховної Ради України від 7 лютого 1996 р. № 36/96 // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – № 8. – С. 37.
16. Мандибура В.О. Рівень життя населення та механізми його регулювання : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня д-ра екон. наук / В.О. Мандибура. – К., 1999. – 44 с.

Е. Николаец

Влияние «тенизации» экономики на осуществление социальной политики в Украине в 90-х годах ХХ в.
В статье освещено влияние «тенизации» экономики Украины на осуществление социальной политики в 90-х годах ХХ в. Определены причины и характер реформирования сферы социального обеспечения в условиях провозглашения строительства социально ориентированной рыночной экономики. Проанализировано деятельность политических институтов в деле осуществления реформ в сфере социального обеспечения. Определено особенности деятельности основных строительных организаций в сфере обеспечения населения качественным новым жильем.

Ключевые слова: социальное обеспечение, реформы, налоги, государство, демографическая ситуация, экономический кризис, Пенсионный фонд.

К. Nikolaets

Influence of Shadow Economy on Realization of Social Policy in Ukraine in 90th of XX century

In the article influence of shadow economy of Ukraine is lighted up on realization of social policy in 90th of XX century. Reasons and character of reformation of sphere of public welfare are certain an author in the conditions of proclamation of building of the socially oriented market economy. Activity of political institutes is analyses on business of realization of reforms with to the sphere of social policy. The features of activity of basic build organizations are certain with to the sphere of providing of population high-quality new habitation.

Keywords: public welfare, reforms, taxes, state, demographic situation, economic crisis, pension fund.

Стаття надійшла до редакції 17.12.2013.